

A hadászati készletek széttelepítése

Szenes Zoltán őrnagy

A korszerű háborúban a fegyveres erők anyagi biztosítási feltételeit már békeidőben, a biztosítási rendszer teljes vertikumában meg kell teremteni. Ezért az anyagi-technikai eszközök felhalmozásáról nemcsak a csapat és hadműveleti szférában kell gondoskodni, hanem a tartalékolás feladatait – az ország gazdasági lehetőségeitől függően – a legfelső, hadászati szinten is meg kell oldani. Ennek során korszerű körülmények között a fegyveres erők központi raktáraiban, bázisain, tárolóhelyein mintegy háromhavi szükségletnek megfelelő hadászati tartalékot kell létrehozni.

Nyilvánvaló, hogy a hadászati vezetésnek nem elegendő csak felhalmozni és fenntartani a nagy mennyiségű hadászati készleteket, hanem arra is törekednie kell, hogy azokat az MN haderőnemei és csapatai – adott esetben – rendeltetésszerűen, megfelelő módon, helyen és időben fel is tudják használni. Ez a követelmény vezet el a hadászati készletek széttelepítéséhez, mint olyan rendszabályhoz, tevékenységfolyamathoz, amely biztosítja a fenti célnak megfelelő helyzet és feltételrendszer létrehozását, ezen keresztül a hadászati készletek rendelkezésének realizálását, és végső soron pedig hozzájárul az MN anyagi biztosításának sikeres végrehajtásához.

Jelen cikkben megkísérlem a hadászati készletek széttelepítési rendszerének felvázolását, legfontosabb elméleti kérdéseinek kidolgozását.

A széttelepítés fogalma, szükségessége és funkciói

A kérdés tárgyalását a hadászati készletek széttelepítésének fogalmi meghatározásával kezdem, melyre két szempontból is szükségem van: egyrészt azért, mert a széttelepítés szűkös irodalma e fogalmat nem definiálja, márpedig „egyetlen tudomány sem tud meglenni fogalmainak meghatározása nélkül”, másrészt azért, hogy a későbbiekben tárgyalandó problémáknak egységes értelmezést adjak.

Felfogásom szerint *a széttelepítés a hadászati készleteknek az ország területén szélességben és mélységben történő olyan széttagolási folyamata, melynek eredményeképpen a hadászati tartalékok a védelem szempontjából kedvezőbb térbeli, mennyiségi és minőségi állapotba kerülnek.*

A hadászati készletek széttelepítését az MN vonatkozásában *több körülmény* motiválja. Mindezekelőtt a *katonai okot* kell megemlíteni. Korunkban a korszerű felderítési eszközök lehetővé teszik, hogy az ellenség a hadászati készleteket tároló, békeidőszakban meglévő központi raktárakat, bázisokat, népgazdasági tárolóhelyeket felderítse és háború esetén nagy pontosságú és pusztító képességű fegyvereivel megsemmisítse.¹ Ez a tény megköveteli a hadászati készletek védelmét, további felhasználásra való megőrzését.

¹ A szovjet A. N. Lagovszkij szerint a különböző bázisok, hadianyag-raktárak, kikötők, tárolók (az arcvonalhoz közeli hadászati méretű ellátó lépcső objektumai) várhatóan az ellenség gazdasági hadviselésének *harmadik* (az ország, a koalíció fő gazdasági bázisai és a hadszíntéren elhelyezett fontosabb gazdasági objektumai utáni) fő célcsoportját fogják képezni. (Lásd: Lagovszkij: Sztrategyja i ekonomika. Vojenizdat, Moszkva, 1961.) Hasonló véleményen van a nyugatnémet Krumpelt is. (Krumpelt: Az anyag és a hadviselés. Frankfurt, 1968. Ford. sz.: AF 1639)

A megóvás, a legkisebb sebezhetőség biztosítása kétféle módon képzelhető el: vagy olyan védett tárolókban helyezik el a tartalékokat, melyek ellenállnak a korszerű fegyverek pusztító hatásainak, s ezáltal megőrzik a fegyveres erők háborús ellátásához szükséges erőforrásokat; vagy ha az adott raktár nem felel meg ezen követelményeknek, akkor a készletek „kivételével” szüntetik meg a túlzott anyagcentralizációt és a könnyen pusztíthatóság veszélyét.

Tekintettel arra, hogy az MN nem rendelkezik korszerű, a védettségi körülményeket legalább megfelelő szinten kielégítő raktárhálózattal, a széttelepítés *másik fő indítékát* a meglévő tárolóhelyzetben látom.

A központi raktárak egy része ugyanis a felszabadulás előtt vagy az 1950-es évek elején épült az akkori technikai színvonalnak megfelelően. Így ezek a létesítmények esetleges haditevékenységek esetén – figyelembe véve az ellenség korszerű támadóeszközeinek összetett pusztító hatásait (túnyomás, szeizmikus hatás, elektromágneses impulzus, rombolóhatás, tűz stb.) – *nagy valószínűséggel* nem lesznek képesek működőképességüket megőrizni, a tárolt hadászati készleteket megővni.

A történelmi örökség miatt kedvezőtlen a központi tárolóhelyek diszlokációja is: a raktárak közel egynegyede Budapesten, 60%-a a Dunától keletre, közel 20%-a pedig a Dunántúlon helyezkedik el. A hadászati készleteknek ez az „elrendeződése” komoly problémákat vethet fel a háború kezdeti időszakában az MN anyagi biztosítása szempontjából, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a frontális irányú utánszállításnak – mind vasúton, mind közúton – olyan komoly vízi akadályokat kell leküzdenie, mint a Tisza és a Duna, melyek hidjai könnyen rombolhatók.

Mindezen körülmények és okok együttes *kényszerítő* hatásának eredményeképpen született meg a széttelepítés gondolata, mint olyan eszköz és módszer, amely biztosítja a hadászati készletek legkisebb sebezhetőségét, megőrzését és egyúttal jobb feltételeket is hoz létre az MN ellátási feladatainak végrehajtásához.

A fentiek alapján már megfogalmazhatók a hadászati készletek széttelepítésének funkciói is: *a megóvás² és az ellátási rendszerbe való bekapcsolás* funkciója.

A hadászati tartalékok megóvásának feladatkörével kapcsolatban szeretnék rámutatni, hogy a széttelepítés *nem jelenti teljes védettséget*, hanem csak a biztonság növelését célozza. Mert azáltal, ha egy központi raktárban levő készleteket öt-nyolc (még ha nem is védett) helyre decentralizálják, megnövelik a készletek megmaradásának lehetőségeit (hiszen pusztításuk már bonyolultabb, több esz-közt igényel stb.), és megóvják azoktól a támadásoktól, amelyek közvetlenül az „anyagraktár” ellen irányulnak.

A széttelepítés hadászati készletek *területi diszlokációját megváltoztató funkciója* azért fontos, mert csak a készleteknek a felhasználókhöz (hadművelleti rendeltetésű csapatok várható alkalmazási irányaihoz és körleteihez) való közelítése révén lehet teljesíteni azt az EFE követelményt, mely

² A széttelepítés, mint a hadászati készletek megóvási módszere nem ismeretlen a nemzetközi katonai gyakorlatban. Szükségességét – függetlenül az egyéb (általam másodikként megjelölt) okoktól és adottságoktól – mind a marxista-leninista, mind a burzsoá hadtudomány elismeri. Az amerikai V. Ney szerint a széttelepítés (decentralizálás) „mentő területet”, „életteret” biztosít a készletek, erőforrások és kapacitások számára. (Lásd: Ney: Hadviselés megingatott hadipotenciál körülményei között. Voennij Zarubezsnik, 1960. 4. sz. 7. p. Ford. sz.: 1012.) A jugoszláv J. Pop-Miluty a széttelepítést a korszerű háború körülményei között nélkülözhetetlen „szétszóródási folyamatnak” tartja. (Vö. Pop-Miluty: Az ipari termelés lehetőségei a jövő háborújában. Civilna Odbrana, 1965. 3. sz. 10. p. Ford. sz.: 2346.) A szovjet A. Kornijenko és V. Koroljev szerint napjainkban „rendkívül komolyan vetődik fel a tartalékok széttelepítésének és tárolásának, azok tárgyi összetételének kérdése”. (Lásd: Kornijenko, Koroljev: A szovjet katonai doktrína gazdasági vonatkozásai. Voennaja Müszl, 1967. 2. sz. 15. p. Ford. sz.: 2327.) Természetesen a gyakorlati megvalósításban már országonként, hadseregenként eltérések vannak, annak függvényében, hogy milyenek a széttelepítés konkrét körülményei és feltételei. (Lásd: Kornijenko, Koroljev: A szovjet katonai doktrína gazdasági vonatkozásai. Voennaja Müszl, 1967. 2. sz. Ford. sz.: 2327.)

szerint „az anyagi biztosítás autonómiájának és szilárdságának elérése érdekében a hadműveleti-hadászati seregtesteknek 20 napi harctevékenységhöz szükséges készlettel kell rendelkezni.³ Ezért a hadászati készletek egy részét már a haditevékenységek megkezdése előtt (legfeljebb első napjaiban) át kell szállítani a vízi akadályokon. Mindezt úgy kell szervezni, hogy a széttelepített készletek megfelelőképpen bekapcsolhatók legyenek mind a hadműveleti rendeltetésű (szárazföldi, csapatrepülő, KHEL és TEL) csapatok, mind pedig az ország területén tevékenykedő (honi légvédelmi és repülő-, háterszágvédelmi és HM közvetlen) csapatok és szervezetek háborús anyagi biztosítási rendszerébe. Ezen funkciójának teljesítésével pedig a hadászati készletek széttelepítése *túlnő* az egyszerű védelmi megfontolásokon és az MN sikeres háborús anyagi biztosításának egyik feltételévé, tényezőjévé válik.

A hadászati készletek széttelepítésének koncepciója

A hadászati készletek széttelepítésének szükségességét a felső katonai vezetés már az 1960-as években felismerte, de a megoldás módjával, a megvalósítási feltételrendszerének kialakításával csak az 1970-es évek elejétől-közepétől kezdett konkrétan foglalkozni. A széttelepítési elképzelések kidolgozásának „mozgatórugója” azon elvi doktrinális követelmény volt, mely szerint a hadászati tartalékok telepítését és tárolását „a fegyveres erők hadszíntereken, hadászati irányokban működő csoportosításainak biztosítása, valamint az atom- és más tömegpusztító fegyver hatásaival szembeni biztonságos megóvás figyelembevételével⁴ kell végezni. Másképpen fogalmazva, a fegyveres erők minden csoportosításának – így az MN-nek is – a várható alkalmazás körzeteiben és hadműveleti irányában „olyan mennyiségű, befogadóképességű és elhelyezésű”⁵ raktárral és tároló objektummal kell rendelkeznie, mely összhangban áll a hadműveleti tervekkel és képes folyamatosan ellátni az adott csoportosítás csapatait. A széttelepítésre vonatkozó koncepció fejlődéstörténete lényegében az egyes időszakok – a fenti követelményeket teljesíteni kívánó – felfogásainak, terveinek összessége.

A széttelepítés prekonceptiója

Napjaink széttelepítési koncepcióját megelőző felfogás, nézet azon szovjet széttelepítési (anyagi biztosítási) elvre épült, mely szerint minden katonai körzetnek (hadászati, hadműveleti iránynak) létre kell hoznia saját hadműveleti (hadsereg, front ellátóandár, FMB) készleteit. Ez a felfogás mindenekelőtt megfelelő raktárhálózat meglétét feltételezi. Tekintettel arra, hogy az MN központiraktár-hálózata nem felel meg a várható hadműveleti alkalmazásnak, felmerült annak szükségessége, hogy a hadszíntér-előkészítési követelményeknek megfelelően a szükséges irányokban új, szakosított, illetve több profilú raktárakat építsenek. A fejlesztést az anyagi biztosítás területi rendszerének kialakítása keretén belül képzelték el. A területi ellátás rendszerének⁶ létrehozását úgy tervezték, hogy minden – az ország területi tájegységére épülő – körzet biztosítaná a vonzásterületén diszlokáló (tevékenykedő) csapatok alapvető béke- és háborús szükségleteit. A területi ellátási rendszer alapjait, feltételrendszerét az egyes ellátási körzetek helye, szerepe, feladatainak nagyságrendje függvényében kívánták megteremteni, így különösen nagy figyelmet szenteltek a Dunától nyugatra levő (vagyis a hadműveleti rendeltetésű csapatok hadműveleti irányonkénti ellátására

³ Bydgoszcz, 1979. MNVK, 204/0047.

⁴ Lásd „Szovjet hadászat” c. könyvben. MNVK, 1979. 283. p.

⁵ Uo. 252. p.

⁶ Az anyagi és a fegyverzettechnikai biztosítás területi ellátási rendszerének fejlesztésével kapcsolatos nézetek, lásd Baranyi József alez. (A fegyverzeti eszközök anyagi és technikai biztosításának elvei. Honvédelem „T”, 1984. 6. sz.) és Elekes János ezds. (A hadseregbiztosítás területi rendszerének alapjai. Honvédelem „T”, 1975. 3. sz.) cikkeiben.

hivatott) ún. észak-dunántúli és dél-dunántúli ellátási körzetek létrehozására.⁷ A rendszer teljes kiépítése során előirányozták, hogy minden ellátási körzet rendelkezik a korszerű hadművelati követelményeket kielégítő, valamennyi alapvető anyagi és technikai eszközfajtával rendelkező központi raktárhálózatral. Tekintettel azonban arra, hogy ez a koncepció nagyszámú új központi raktár, bázis felépítését követelte volna meg (s ennek nem volt meg a pénzügyi fedezete), ezért a hadászati tartalékok decentralizált elhelyezésének és a hadművelati csapatok háborús feltételei ily módon történő megjavítási koncepcióját elvetették, és egy másik, a gazdasági lehetőségeket jobban figyelembe vevő elképzelés kidolgozását helyezték előtérbe. Ezután kezdődött meg az MNHF-ség vezetésével egy új széttelepítési koncepció kidolgozása, mely az 1970-es évek végétől lépett érvénybe.

A széttelepítési koncepció lényege

Az új széttelepítési koncepció⁸ a hadászati készletek decentralizálásának rendkívül bonyolult és nagy volumenű feladatát már jóval reálisabban, a meglévő lehetőségek és befolyásoló tényezőcsoportok együttes és komplex figyelembevételével kezeli: nemcsak a hadművelati követelményeket tartja szem előtt, hanem figyelembe veszi az MN központi raktárhálózatának helyzetét, a szét- és kitelepítésre számbajöhető raktár- és egyéb tárolóhelyeket, s számol az egész széttelepítési folyamatnak az anyagi biztosítás általános rendszerébe való beillesztésével is.

Az MN hadászati készleteinek széttelepítése az egyes raktárak anyagi készletei és technikai eszközei decentralizációjának összességéből tevődik össze, ezért a széttelepítési koncepció ismertetését az „egyes”, a központi raktár szintjén kezdem, és ezen keresztül próbálok eljutni az általános széttelepítési kép megrajzolásához.

A széttelepítés a központi raktárakból, bázisokról – a korábban kifejtett elvi megfontolások miatt – 15–200 (vagy több) km távolságra, több széttelepítési helyre történik. A decentralizálás színteréül kiürített „M” bázisok, elhagyott honvédségi laktanyák, polgári objektumok (nagyobb termelőszövetkezeti és állami gazdasági raktárak, ÁFOR-telephelyek stb.), TIG-bázisok, s a készletek vasúton és keréken történő állomásoztatására, illetve a földre való kirakására alkalmas helyek jöhetnek számításba. A széttelepítés helyét több tényező (a széttelepítendő anyagok fajtája és mennyisége, a rendelkezésre álló tárolóhely nagysága, a megközelítési lehetőségek stb.) alapos mérlegelése után választják meg. A széttelepítési feladatok keretében (részenként) a raktárak egy vagy több raktárrészleget küldenek ki (vagyis a raktárak „ikreződnek”), amellyel egyrészt *közelítik* a készleteket a hadművelati rendeltetésű csapatokhoz, másrészt a raktárrészleggel (amely a továbbiakban mint ellátási centrum fog működni) *megoldják* az adott körzetben a háborús utaltsági rend szerinti ellátási feladatokat. A széttelepítés nagy távolságra mind szilárd, mind folyékony anyagi eszközök vonatkozásában alapvetően vasúton (gépkocsi – szállítási ág kiszolgálásával), kisebb mértékben szállítóegységek igénybevételével történik. Az 50 km-en belüli széttelepítést minden esetben saját, illetve a népgazdaságtól ideiglenesen igénybe vett gépkocsiszállító eszközökkel hajtják végre. Az üzemanyag szállítására e két szállítási ágazat igénybevétele mellett csővezetékét is felhasználhatnak.

A széttelepítési feladatokat az MN harcckészültségbe és mozgósításba helyezésének ideje alatt tervezik végrehajtani. Ezért a széttelepítési folyamatot összhangba kell hozni a központi raktárak harccké-

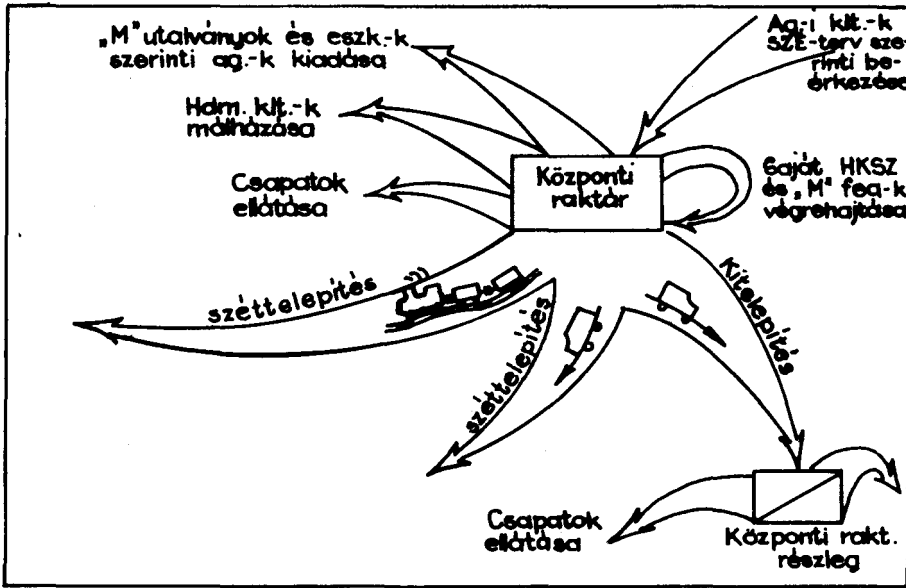
⁷ Dr. Deák Péter ezds. szerint „a két dunántúli hadtápkörzetet úgy célszerű felkészíteni, hogy a két tájegység magában foglalja a következő (második) hadsereghadművellet mintegy 8–10 napos anyagi kapacitáisait, két irányra osztva és előkészítve, s így ellássa a hadászati-hadművelati tagozat «mögöttes» elemének feladatkörét.” (Az MN hadtápjának hosszabb távú fejlesztése. Doktori értekezés II. kötet, 4. p. 180/0214.)

⁸ A hadászati készletek széttelepítési koncepciójának megfogalmazásánál felhasználtam dr. Lapos Mihály vörgy.: A hadászati rendeltetésű anyagi és technikai eszközök széttelepítése c. cikkét. (Honvédelem „T”, 1981. 5. sz.)

szültségi és mozgósítási feladataival, a raktár által a csapatok részére „M”-utalvány alapján tárolt anyagi és technikai eszközök kiadásával, a magasabb hadtáptagozatba tartozó tábori raktárak készleteinek málházásával, valamint a számítási év terve alapján az adott raktárba érkező anyagi készletek fogadásának megszervezésével. Ezt a komplex és bonyolult feladatot az 1. számú ábra mutatja be.

1. számú ábra

A hadászati készletek széttelepítésének elvi vázlata, különös tekintettel a központi raktár más irányú feladatainak koordinációjára

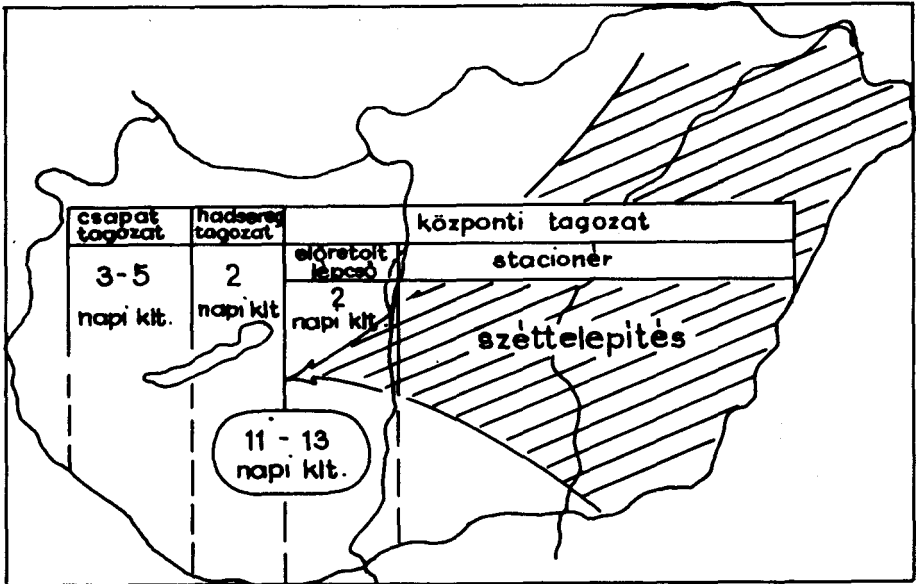

Az ábra azt is illusztrálja, hogy a széttelepítés egy raktár esetében is ténylegesen több, illetve sokirányú lehet. Ha azonban a széttelepítés folyamatát MN vonatkozásban, az ország területén összességében vizsgáljuk, akkor a decentralizálás látszólagos kaotikusságából (amely a széttelepítés elsőszámú indítékát, a védettség növelését szolgálja) kirajzolódnak a kelet-nyugat irányú készlet-átcsoportosítás főbb vonalai és kontúrjai.

A széttelepítésnek csak ilyen karakterisztikus vonása mellett valósulhat meg a decentralizálás 2. számú célja, a készletek felhasználókhöz történő közelítése, s ezzel a hadműveleti rendeltetésű csapatok anyagi biztosítási feltételeinek megjavítása. (2. számú ábra.)

A széttelepítés „egyes” és „általános” szintjének vizsgálatából már felépíthető a széttelepítés átfogó koncepciója, melyet az 1. sz. mellékletben szemléltetnek.

A hadászati készletek széttelepítésének - fentiekben bemutatott - általános rendszere azonban feltételezi egységes (minden anyagnemfelelős főnökségre, anyagi és technikai eszközfajtára érvényes) széttelepítési elvek kidolgozását, a széttelepítés központi megtervezését, a feladatok összes követelménynek és érdekek megfelelő összehangolását.

A széttelepítés elvei

A hadászati készletek széttelepítési rendszerének kidolgozásában, megszervezésében és gyakorlati végrehajtásában nagy szerepet játszanak a széttelepítés elvei.

A széttelepítés elvei – mint hadászati részelvek – a hadászati készletek decentralizálásának előkészítésére és lefolytatására vonatkozó legfontosabb alaptételek és következtetések, amelyek egyúttal követelményeket is szabnak a széttelepítés gyakorlata számára. Megfogalmazásukat azért tartom szükségesnek, mert egyértelmű, világos elvek nélkül nem lehet a hadászati készletek bonyolult feladathalmazában eligazodni, s a felmerülő problémákat, együttműködési feladatokat és érdekegyeztetéseket elvi alapon megvalósítani. Indokoltnak tartom ezzel a kérdéssel foglalkozni azért is, mert a széttelepítés elméletében és gyakorlatában nincs e tekintetben egységes felfogás, s az elvként megfogalmazott tételekben keverednek a célok, követelmények, feltételek és egyéb részkérdések.⁹

Vizsgálataim alapján a következő elveket javaslom a hadászati készletek széttelepítési alapelveinek tekinteni:

1. *Funkció:* A funkció elve a széttelepítés katonai és anyagi biztosítási okaiból fakadó alapkövetelményeket tükrözteti. *Megfelelő és harmonikus arányosságot tételez fel a széttelepítés két funkciója, a*

⁹ A széttelepítési irodalomban – a hadászati készletek széttelepítési elveiként – a következőket szokták megfogalmazni: 1. A hadászati anyagi-technikai készletek széttelepítését a HKSZ részeként kell megtervezni és végrehajtani. 2. A széttelepítést elsősorban az ellenséges csapatok alóli kivonás céljából, másodsorban pedig a felhasználókhöz való közelítés szempontjából kell végrehajtani. 3. Rendeltetés szerint a széttelepítés az elvonuló szárazföldi csapatok és a hátszágban tevékenykedő csapatok érdekében történő decentralizálásra oszlik. 4. A széttelepítési helyen egy gépkocsiszállító zászlóalj által szállított anyagmennyiséget célszerű tárolni. 5. A raktár állományát a széttelepítés arányában kell megosztani és raktárrészlegként működtetni. 6. A széttelepítést csak külön parancsra lehet megkezdeni. 7. A széttelepítéssel megjavulnak az anyagi készletek gyors kiadásának feltételei.

készletek megvédése és a fegyveres erők ellátási feltételeinek kedvező irányú megváltoztatása között. Az elv hangsúlyozza, hogy a végrehajtásban egyik funkciót sem szabad a másik rovására előtérbe helyezni, hanem a kettő megvalósítása között olyan arányokat kell megtalálni, amelyek a széttelepítés alapvető rendeltetésének megvalósítását szolgálják, s egyúttal figyelembe veszik a kialakult hadműveleti helyzet, az ellenség tevékenysége és a széttelepítési terv realizálása közötti összefüggéseket, a rendelkezésre álló erőket és eszközöket, a megvalósítás lehetséges időpontját, valamint környezeti feltételeit.¹⁰

2. *Rejtettség*: A rejtettség elve a széttelepítés végrehajtási idejének és módjának követelményét fejezi ki. Arra mutat rá, hogy a hadászati készletek széttelepítését *rejtetten*, a háborút közvetlenül megelőző veszélyeztetettségi időszakban, a fegyveres erők harc-készültségbe és mozgósításba helyezésének részeként kell végrehajtani, mivel csak így biztosítható, hogy a hadműveleti szétbontakozás időszakára (befejezésére) az MN kedvezőbb – a békeidőszakhoz viszonyítva –, védettebb, nehezebben pusztítható hadászati készlet-diszlokációval rendelkezzen.

3. *Szállítóeszközök komplex felhasználása*: Ebben az elvben az fogalmazódik meg, hogy a széttelepítési feladatok végrehajtásába a rendelkezésre álló valamennyi szállítási ágazatot be kell vonni és fel kell használni. A szállítóeszközök komplex felhasználásának elve azonban nem jelenti valamennyi közlekedési ág (vasúti, közúti, vízi, légi, csővezeték, egyéb) széttelepítés folyamatában történő azonos mértékű bevonását. Ellenkezőleg: a komplexitás elve lehetővé teszi, hogy a feladatoktól, lehetőségektől és körülményektől függően válasszanak a rendelkezésre álló szállítási ágak között, s mindig azon szállítási eszköz felhasználását preferálják, amelyek minden szempontból (szállítandó anyag fajtája, mennyisége, rendelkezésre álló idő, gazdaságosság stb.) az adott feladatnak a legjobban megfelelnek.

4. *Egységes vezetés*: A hadászati készletek széttelepítésének bonyolultsága megköveteli az egységes vezetést. A széttelepítés vezetésének egysége *biztosítja* a folyamatos végrehajtásban érdekelt valamennyi anyag-nemfelelős főnökség, középírányító szerv, végrehajtási szervezet, erő és eszköz erőfelfrítésének központosítását, kellő és célirányos alkalmazását, a közös feladatok végrehajtására irányuló tevékenységek egybehangolását.

Az egységes vezetés egyúttal *feltételezi* a különböző szervek és szervezetek közötti együttműködést, kölcsönös egyeztetést is, melynek tartalmát és feladatait az előljáró szerv, parancsnok, vezető határozza meg.

5. *Minden oldalú biztosítás*: Ez az elv a széttelepítési feladatok végrehajtását szolgáló feltételrendszer megeremltetésének követelményét fejezi ki. Végrehajtása a minden oldalú biztosítás *védelme általános rendszabályait foglalja magába, amelyek a széttelepített készletek ellenséges támadás elleni védelme érdekében, a széttelepítési tevékenység önállóságra, valamint a saját rendszabályok titokban tartása végett szükségesek*. A minden oldalú biztosítás elve különösen nagy figyelmet fordít a széttelepítés „harc-biztosítási” feladataira, amelyek a decentralizált készletek őrzés-védelmére, az ellenséges diverziós tevékenység megakadályozására, az ellenség által a széttelepített készletekre mért csapások hatásá-

¹⁰ Ezen elv megfogalmazásának azért tulajdonítok nagy jelentőséget, mert a hadászati készletek széttelepítésével foglalkozó törzsvetési gyakorlatokon, hadijátékokon azt tapasztaltam, hogy a széttelepítésben elsősorban a *hadászati készletek megvédésének funkcióját tartották szem előtt* (rövid idő alatt a tartalékok jelentős részét áttelepítették a Dunántúlra), s nem vették figyelembe, hogy *azok milyen mértékben és hogyan lesznek bekapcsolhatók az MN anyagi biztosítási rendszerébe*. (Lásd pl. KSZFI 1984. évi törzsfoglalkozását.) Nagyon jellemzően ütközött ki ennek a felfogásnak a fogyatékossága a „TRANZIT-85” MN-KM szintű közlekedési rendszergyakorlaton, amikor is a széttelepítés tervezői nem számoltak a kialakult tényleges erőviszonyokkal, az első hadműveletet várható kimenetelével, hanem a széttelepítési koncepciót mechanikusan érvényesítve, a széttelepítés „totális” végrehajtását rendelték el. Ennek az lett a következménye, hogy a széttelepített készleteket hamarosan vissza kellett hozni a hátszágba, amely a feladatok végrehajtásában jelentős nehézségeket okozott. (Vö. „TRANZIT-85” gyakorlat anyagával. Nyt. sz.: KSZF-ség, 0142/1985.)

nak csökkentésére, valamint a széttelepítési feladatok időbeni és sikeres végrehajtásához szükséges feltételek megteremtésére irányulnak.

A fenti széttelepítési elvek – megítélésem szerint – magukba foglalják mindazon alapvető gondolatokat és követelményeket, amelyeket a széttelepítési folyamat tervezésében, szervezésében, gyakorlati végrehajtásában követni kell. Ha a széttelepítéssel foglalkozók szem előtt tartják ezeket a legfontosabb ajánlásokat, „alapeszméket”, akkor elkerülhetők a gyakorlati munkában megfigyelhető szemléleti különbözőségek, egyoldalúságok és hiányosságok, és egy szilárdabb, egységesebb, olajozottabban működő széttelepítési rendszer eszmei és végrehajtási feltételrendszere teremthető meg.

A széttelepítés tervezése

A hadászati készletek széttelepítésének tervezését az *ÁHKSZ időszakában, központilag, az MN harcászati tevékenységbe és mozgásaitba helyezése és várható alkalmazása tervezésével összhangban* célszerű végezni. A tervezésnek két szintjét, felső (központi) szintjét és végrehajtói szintjét kell megkülönböztetni. A felső szintű tervezés koordinálását az MN HF-ségnek szükséges végezni, mivel a szállítóeszközök az MN HF (HM h.) alárendeltségébe tartoznak. A tervezőmunkát – a téma természetére való tekintettel – egy speciális, szűk tervezőcsoporttal célszerű végrehajtani, amely az MN HF-ség törzs- és szolgálatfőnökségek kompetens személyeiből, illetve az anyagnemfelelős főnökségek szakembereiből áll. *Ennek a teamnek kell kidolgoznia a hadászati készletek széttelepítésének összes kérdését, melynek során* célszerű meghatározni: a széttelepítés megkezdésének idejét; a széttelepítési folyamatot és intenzitását (hogyan és hány nap alatt történjen a végrehajtás); a haditechnikai eszközök és fogyóanyagok mennyiségét; a széttelepítés relációját (honnon-hová); a decentralizálás közlekedésbiztosítási feltételeit (mennyi vasúti és gépjármű-szállítótérre van szükség, milyen ütemezéssel stb.); a széttelepítés irányításának, vezetésének rendjét és a minden oldalú biztosítás központilag eldöntendő kérdéseit.

A tervezőmunka eredményeképpen kidolgozzák a „Terv az MN hadászati készleteinek széttelepítésére” című tervekanyagot, amely térképből és mellékletekből áll. Ez a terv része az MN hadtápbiztosítás tervének, a legfontosabb adatai szerepelnek annak grafikus részében és magyarázó feljegyzésében. A tervet az MN HF (HM h.), a hadműveleti csoportfőnök (MNVK h.) és az MN HTP TÖF (MNHF h.) írja alá és az MNVK hagyja jóvá.

A széttelepítési terv alapján az illetékes tervező szakemberek kidolgozzák az alárendelt szervezetek feladatait, melyet a végrehajtók rövid írásos vagy szóbeli intézkedésben kapnak meg. *A végrehajtási intézkedések kidolgozásában különösen nagy szerepe van az MN KSZF-ség tervezőtisztjének, aki a rendelkezésre álló lehetőségek és kapacitások ismeretében előirányozza a széttelepítési szállítási feladatait.* Külön terv készül a vasúton történő széttelepítési feladatokra, s külön intézkedik a központhadtáp szállítózáslóaljak széttelepítési feladatokba történő bevonására. A KSZFI és KSZI-ok felé elkészíti a „Feladatterv a hadászati készletek széttelepítésére” című végrehajtási tervet, melyben a vasúti szállításhoz szükséges legfontosabb adatokat (szállítmányszám, szállítandó anyag megnevezése és mennyisége, feladó megnevezése, vasúti gördülőanyag-szükséglet, be- és kirakóállomás, berakási, indulási és érkezési idők, szállítóvonal, átvevő) határozza meg. A szállítózáslóaljak felé kidolgozza a „Szállítási tervfeladat a hadászati készletek széttelepítésére” című intézkedést, mely az adott szállítókötélközti szállítási feladatait (a szállítandó anyag megnevezése és mennyisége, hadászati készletek felmálházásának helye, hadielhelyezési körlet, szállítási menetvonal, anyagátadás helye és ideje, átvevő, esetleges kiüritési feladatok stb.) tartalmazza.

A hadászati készletek széttelepítésének *alsó szintű tervezése* az előjáró szervtől kapott széttelepítési intézkedés helyi tennivalóinak megoldására, a széttelepítési feladatok előkészítésére, végrehajtási feltételrendszerének kialakítására irányul. Az alsó szintű tervezést a széttelepítésben érintett központi raktárak, bázisok és szállítózáslóaljak végzik.

A központi raktárak – a raktári készletek rakodási-málházási tervének részeként – elkészítik „A hadászati készletek rakodási és szállítási terv”-ét,¹¹ melyben időben és térben megtervezik a hadászati tartalékok vasúti vagy/és közúti szállítóeszközökre történő felmálházását.

A málházást úgy kell tervezni, hogy egy 600 t-ás vasúti szerelvényt 6–8 óra, egy 2000 t-ás gépkocsiszállító zászlóalj 6–10 óra alatt rakjanak fel. A TIG-bázison levő üzemanyagkészletek málházása esetén az a követelmény, hogy egy 600–700 t-ás üzemanyagszállító zászlóalj tartálygépkocsik esetén 2 óra alatt, gépjárművekre helyezett tartályoknál 3 óra alatt, hordók esetében pedig maximum 6 óra alatt fel kell tölteni.

A rakodási feladatok végrehajtására alapvetően a központi raktár állományát és rakodástechnikai eszközeit kell számításba venni. Amennyiben ez nem elegendő, a raktár a területileg illetékes megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokságtól – ideiglenesen alkalmazásra – polgári munkaerőt, gépkocsiszállítási eszközt és rakodógépeket igényelhet. Ebben az esetben meg kell tervezni az igénybe vett munkaerő ellátását, gépjárműtechnikai és rakodási eszközök üzemanyaggal való feltöltését.

A széttelepítési feladatok végrehajtói szintű tervezőmunkájának fontos része a *kitelepített raktárak működtetésének megtervezése*. A széttelepítési feladatok ugyanis szükségessé teszik, hogy a széttelepített készletek arányában az adott raktár állománya is a készletekkel együtt kitelepüljön, s a kitelepített helyen (helyeken), körletben raktárrészlegként, kirakó-tárolóállomásként a kitelepített anyagfelelős gazdjaként működjen. A széttelepítési helyen való működtetés tervezésénél a decentralizálандó készletek rendeltetéséből és a széttelepítés távolságából kell kiindulni. Valószínű, hogy a nagy távolságra kitelepített raktárrészleget az „anyagraktár” nem lesz képes közvetlenül irányítani és ellátni, ezért ilyen esetben az „új” raktár autonóm működtetésével kell számolni. A kitelepült raktárrészleg állományát, összetételét, felszereltségét a teljes működési feltételrendszer létrehozásának követelményével kell összeállítani. Ezen belül is különös figyelmet kell fordítani a működtetés minden oldalú biztosítására.

A központi raktárak közelében telepítendő raktárrészleg állományának kialakítása könnyebb, mivel vezetését és ellátását az „anyagraktár” közvetlenül végzi.

A központi raktárnak a málházási és rakodási terven, a raktárrészleg működtetésének tervén kívül el kell készítenie a központhadpárt szállítózászlóaljjal való *együttműködési tervét* is. Mivel a hadászati készletek széttelepítése csak a raktárak és a szállítóegységek közötti szoros együttműködés révén valósul meg, a két szerv parancsnokának még a tervezés időszakában kölcsönösen meg kell állapodni a feladat végrehajtásának részleteiben. Az együttműködés során közösen tisztázni kell a rakodás körülményeit, rögzíteni kell a várakozási és gyülekezési körleteket, a raktárakhoz vezető ki- és behajtási útvonalakat, meg kell határozni a rakodás ütemeit, az egyes gépjárművekre, szállítóegységekre felrakandó mennyiséget, s csak ennek alapján lehet véglegesen összeállítani a szállítási-málházási tervet. Az együttműködési szerződés egy-egy példányát az érintett parancsnokoknak a HKSZ, „M” okmányokkal együtt kell tárolni.

Hasonlóképpen együttműködést kell szervezni a raktárparancsnoknak vasúti szállítás esetén a területileg illetékes KSZI-val is.

A széttelepítés vezetésének rendje

A hadászati készletek széttelepítésének végrehajtásában – mint ahogyan ezt a széttelepítési elveknél is hangsúlyoztam – meghatározó szerepe van a vezetésnek, mint olyan tevékenységnek,

¹¹ A rakodási-málházási tervek kidolgozásának metodikáját, legfontosabb matematikai összefüggéseit lásd: Boros János mk. alez., Katonai közúti szállítások szervezése és végrehajtása (ZMKÁ, 1980. 36/0321. sz.) című akadémiai tankönyvében.

amely biztosítja a széttelepítési rendszer „egy program” (az MNHF elhatározása) szerinti működését, a különböző folyamatok, feladatok és tevékenységek integrálását.¹²

A széttelepítés végrehajtásának vezetése központilag, előre kidolgozott tervek alapján történik. A széttelepítés megkezdésére, aktivizálására a politikai feszültség éleződésének időszakában a VKF hoz döntést, de a döntés előkészítésében és a javaslatok megtételében, majd a végrehajtás irányításában nagy szerepe van az MNHF-nek (HM h.-nek).

A széttelepítés vezetési alrendszerét abból kiindulva kell felépíteni, hogy a széttelepítés végrehajtása és a decentralizált hadászati készletek ellátási rendszerbe történő bekapcsolása *egységes* folyamatot képez. E feladatok végrehajtása azonban – nem megváltoztatva a vezetés egycsatornás rendszerét – többféleképpen valósulhat meg, amire a vezetési rend kialakításánál tekintettel kell lenni. *Egyik változatban* a készletek felhasználását, az ellátási rendszerbe való bekapcsolását a központi ellátási szervek végzik. *Másik változatban* a széttelepített készleteket (azok egy részét) átalárendelhetik a KHEL és TEL csapatok vezetésére kikülönített EHVP-nak. Ilyen helyzetben pedig a decentralizált hadászati készletek alkalmazását – a hadművelleti rendeltetésű csapatok anyagi biztosítási érdekeinek megfelelően – az EHVP végzi.

A vezetési szisztéma megszervezésénél figyelembe kell venni azt is, hogy a széttelepítési folyamatban *kétféle típusú és alárendeltségű* (ellátó és katonai közlekedési) szervezetek vesznek részt. Az egységes centralizált vezetés pedig megköveteli e szervek vezetési tevékenységének összehangolását, közös feladatok végrehajtására történő orientálását.

Mindezek figyelembevételével a széttelepítés vezetési rendszerét *két változatra* dolgoztam ki (2. sz. melléklet).

Az első változatban a hadászati készletek központi alárendeltsége nem változik, vagyis *a vezetést a központi szerveknek kell végezni a széttelepítés megkezdésétől az MN ellátási rendszerbe való bekapcsolásáig*. A vezetés rendje ebben a helyzetben a következő lehet.

A széttelepítésben érintett végrehajtó ellátó szervezeteket (központi raktárakat, bázisokat) az anyagnemfelelős főnökségek irányítják a középírányító szerveiken (pl. ellátó központokon) keresztül (ha ilyen van), a kialakított háborús vezetési rendnek megfelelően. A katonai közlekedési szervek (szállítózászlóaljok, KSZI-k, VKP-ok) vezetését a KSZF-ség valósítja meg a KSZFI útján. Fontos, hogy a vezetés felső szintjén, a két vezetési „csatorna” között teljes összhang legyen, s a vezetés minden erejével a központilag megtervezett széttelepítési feladatok végrehajtására irányuljon.

A vezetés szempontjából legbonyolultabb helyzet *a széttelepítés megkezdése után* következett be, amikor is a raktárrészlegek kitelepülnek a meghatározott működési helyekre. Az „anyagraktár” ugyanis csak a közelbe kitelepített raktárrészlegek (széttelepített készletek) irányítását képes végrehajtani. A nagy távolságra kitelepített raktárrészleg irányítását az érintett főnökségnek vagy ellátó központnak kell átvennie.

Másféleképpen szükséges felépíteni a vezetés rendjét abban az esetben, amikor *a széttelepített készletek felett az EHVP diszponál*. Ennél a megoldásnál HVP közli az EHVP-vel, hogy a decentralizált készletekből hol, milyen erőforrásokat biztosít a hadtápbiztosítási tervben meghatározott feladatok végrehajtásához. A felhatalmazás alapján az EHVP illetékes osztályai intézkednek az átalárendelésre került raktárrészlegek felé az átadás-átvétel előkészítésére. A készletek átvételét az ellátó-átadandár megfelelő raktáraitól delegált szolgálati személyek, valamint az ellátó-átadandár (anyagellátó és szállítást szervező osztály kirakóállomásokat üzemeltető alosztálya) és a KKKP-ság vasúti szakosztályai hajtják végre. A készletek vasúton történő további mozgását, felhasználásának irányítását

¹² A működőképesség és a vezetés közötti elméleti összefüggéseket részletesen vizsgáltam egy korábbi tanulmányomban. Lásd: Szenes Zoltán örgy.: A hadtápbiztosítási rendszer életképességének elméleti kérdései. (Akadémiai Közlemények, 1983. 101. sz.)

az EHVP (ellátó és közlekedési osztályain keresztül) végzi az ellátódandár, illetve a neki alárendelt KKKP útján.

Nyilvánvaló, hogy a fenti változatoknak megfelelően kell felépíteni a vezetés „idegrendszerét”, a széttelepítési rendszer híradását is. *A híradás megszervezését két időszakra élszerű végezni:*

- a széttelepítés periódusára, amikor még rádiótilalom van érvényben,
- és az ellátási rendszerbe való bekapcsolás időszakára, mikor már a híradás a rendszeresített tábori híradó eszközökön történik.

A két változat közül az első a bonyolultabb, mert ebben az időszakban a híradás megszervezését a *polgári hírrendszerekre* kell alapozni. Amennyiben a hadászati készletek széttelepítése vasúton történik, az összeköttetés fenntartására a MÁV vezetékes távhívóhálózatát szükséges felhasználni. Gépkocsin történő széttelepítésnél, illetve vasúttól távol levő széttelepítési helyekre a híradást a posta vezetékes hírhálózatán keresztül kell megoldani. Ehhez a postai jelszavas távközlési összeköttetést már békében igényelni kell.

A széttelepítés végrehajtásának harcbiztosítása

A hadászati készletek széttelepítésének sikeres végrehajtása nagymértékben függ a minden oldalú biztosítástól, s ezen belül is a harcbiztosítástól.

A harcbiztosítás megszervezésére azért van szükség, mert az ellenség törekedni fog az MN anyagi biztosítása szempontjából meghatározó jelentőségű hadászati készletek megsemmisítésére, a széttelepítés megzavarására, végrehajtásának megakadályozására.

A tömegpusztító fegyverek elleni védelemre, az őrzésre, a földi és légi ellenség elleni védelemre elsősorban *az adott intézet, szervezet állományát, erőit és eszközeit kell felhasználni*. Mindezen lehetőségeket együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás formájában ki kell egészíteni a helyi fegyveres és államhatalmi szervek erőivel és eszközeivel. Egyes időszakokban az előljáró parancsnokságok – a különösen fontos anyagi készletek és szállítmányok védelmére – megerősíthetik a központi raktárakat és szállítóoszálóljakat ő- és légvédelmi alegységekkel a központhadtáp szállítmányki-sérő szervezeteiből.

Összefoglaló következtetések

A hadászati készletek széttelepítésének vizsgálata alapján – a cikk lezárásaként – az alábbi következtetések vonhatók le:

1. A haditechnikai fejlődés következtében a potenciális ellenség ma már olyan felderítő és csapásmérő eszközökkel rendelkezik, mely lehetővé teszi számára, hogy háborús helyzetben jelentős mértékben pusztítsa az MN központi raktárhálózatát, az ott elhelyezett – a fegyveres erők várható haditevékenységeinek anyagi biztosítása szempontjából meghatározó mennyiségű – hadászati készleteket. Az ellenség várható törekvéseit megkönnyíti az a tény, hogy az MN központi raktárai, bázisai sem védettség, sem diszlokációs szempontból nem felelnek meg a korszerű hadműveleti és hadszíntér-előkészítési követelményeknek. Ilyen körülmények között a hadászati készletek széttelepítése *objektív, szükségszerű és kényszerítő erejű rendszabály*.

2. A kutatómunka azt bizonyítja, hogy a széttelepítés mai koncepciója és rendszere kialakult, bevált, s megfelel az MN-ben ezen a téren kialakult helyzetnek. A hadászati készletek széttelepítését mint preventív rendszabályt *mindaddig fenn kell tartani*, míg a decentralizálás alapvető okai – mindenekelőtt a korszerű katonai és tárolási követelményeknek megfelelő tárolóhálózat hiánya – fennállnak.

3. A hadászati készletek tárolása, védettsége, valamint rendeltetésszerű felhasználása és a biztosítási rendszerbe való bekapcsolása között meglevő ellentmondások feloldására *élszerű egyidőben két utat követni:*

- a) Fokozatosan – az anyagi-pénzügyi lehetőségeknek megfelelően – olyan központi raktár-

rendszer kell kialakítani, amely biztosítja a hadászati készletek differenciált védelmét, s egyúttal megfelel az anyagi biztosítással szemben támasztott feltételeknek is. A korszerűsítést a néphadsereg fejlesztésének figyelembevételével, az MN össz-raktárgazdálkodási (béke és háborús igényeket egyaránt kielégítő) és anyagmozgatási rendszerének modernizálásával összhangban célszerű végezni.

b) A fentiek megvalósításáig (mellett) nagy figyelmet kell fordítani a jelenlegi széttelepítési rendszer tökéletesítésére, végrehajtási feltételrendszerének fejlesztésére.

4. A széttelepítési rendszer továbbfejlesztését az is indokolja, hogy a decentralizálás *javítja* az MN seregtestjei és csapatai háborús utaltsági rend szerinti ellátásának feltételeit, s különösen kedvező körülményeket hoz létre az ország területén „hátramaradó” csapatok háborús anyagi biztosítási rendszerének kialakításához és korszerűsítéséhez.

5. A széttelepítési feladatok végrehajtásában *meghatározó szerepe van* a katonai közlekedési szervek munkájának. Tekintettel arra, hogy a széttelepítés döntő mértékben vasúton valósul meg, már békében biztosítani kell – a MÁV-val közösen – a végrehajtás vasútüzemi és -technikai feltételeit.

6. A széttelepítés bonyolult feladatainak szervezett és gyors végrehajtása *egységes, központosított, ugyanakkor a sokirányú együttműködési feladatokat befogadó* vezetési rendszert tételez fel. A széttelepítés vezetése legfelső szintről – egycsatornás rendszerben – a szakmai-ellátási vonalon és a közlekedési szervek vezetési rendszerén keresztül oldható meg. A vezetés rendjét a széttelepítés és a hadászati készletek központilag irányított felhasználásának időszakára, valamint a hadászati készleteknek az EHVP-nek történő alárendelés periódusára célszerű kialakítani.

7. A végrehajtás szervezettsége szempontjából nagy jelentősége van a tervek összehangolt kidolgozásának, a központi raktárak egyéb feladatai széttelepítéshez történő „igazításának”, valamint az együttműködési feladatok időbeni meghatározásának. Ha ezeket a feladatokat a tervező szervek már a béketervezés időszakában pontosan és konkrétan nem határozzák meg, akkor a végrehajtásban pontatlanságok, zavarok és nehézségek adódhatnak.

8. *Tovább kell fejleszteni a végrehajtás eredményességét és hatékonyságát javító széttelepítési feltételeket.* Ebben a vonatkozásban kihasználatlan lehetőségek és tartalékok vannak a széttelepítési rendszer aktivizálási idejének jobb kiválasztásában, a várható helyzethez jobban alkalmazható többvariációs tervezési és szervezési gyakorlat kialakításában, a széttelepítést végrehajtó eszközök felhasználható körének növelésében, a széttelepítési helyek megválasztásának bővítésében, a széttelepítésben érintett szervezetek felkészítésének javításában és a jobb minden oldalú biztosítási feltételek megteremtésében.

Az 1. számú és a 2. számú melléklet a folyóirat végén található.